

RAIMO SALOKANGAS

Mediahistorian tutkimuskohdetta etsimässä

Aatehistorian materiaalista kohti viestintähistoriaa

Artikkelissa tarkastellaan mediahistoriaksi nykyään kutsutun tutkimusalueen kehitystä aatehistorian aineistosta välinehistorioiksi ja välineiden poikki katsovaksi mediahistoriaksi sekä otetaan se kanta, että viestintä on relevantti näkökulma historiaan ylimalkaan.

■ Asa Briggs ja Peter Burke aloittavat median sosiaalishistoriaa Gutenbergistä internetiin tarkastelevan yleisesityksensä esipuheen ohjelmajulistuksella: kirjan tarkoitus on ”osoittaa menneisyyden merkitys nykyisyydelle tuomalla historia mediatutkimukseen ja media historiaan”.¹ Kannanotosta voi tulkitä, että on olemassa joukkoviestinnän tutkimusta joka ei ole historiallista, mutta kaipaasi historiaa tuekseen – ja että ”varsinainen” historiantutkimus ei ymmärrä riittävästi arvostaa mediaa tutkimuskohteena ja viestintää tutkimuksellisenä näkökulmana. Sitätaustista voi lukea ulos myös alan asemoinnin: mediahistoria ei ole vain ”historiaa” tai vain ”(joukko)viestinnän tutkimusta”, vaan yliopistollisiksi oppiaineiksi ja laitoksiksi organisoitujen tieteenalojen rajat ylittävä tutkimusalue, jota jäsentävät media ja vies-

tintä tutkimuskohteena sekä historiallisuuteen kuuluva monimateriaalisuus ja -näkökulmaisuus lähestymistapana.

Tarve ylittää rajoja on median tutkimukselle yleisesti ominainen, ja tutkimusalueen muodostumisesta on usein käytetty tienristeytymetaforaa – paikka, johon voi tulla monesta suunnasta ja monin menetelmin. Toinen suosittu metafora on kenttä:

”Jos median tutkimus nähdään ’kenttänä’, se on rajoiltaan epämääräinen kenttä; pelikenttä jolle on tehty lukemattomien eri pelien merkinnät, pelien joilla on ne toisista peleistä erottavat nimet ja säännöt ja jokaisella omat kenttäkuvionsa, mutta joiden kenttäviivat ovat osittain samalla alueella. Kullakin pelillä on myös omat katsojansa, ja heistä jotkut tulevat katsomaan vain sitä peliä joka heitä erityisesti kiinnostaa, kun taas toiset pitävät silmällä koko kenttää etsien ottelua, joka näyttää kiinnostavalta tai jännittävältä.”²

Tässä artikkelissa hahmotellaan mediahistoriaksi nykyään kutsutun tutkimusalueen oman historian eräitä piirteitä ja koetetaan avata sen tulevaisuuden tehtäviä rajoiltaan epämääräisellä ”kentällä”. Briggsin ja Burken ohjelmajulistuksen tavoitteista median tuominen historiaan on Suomessa nykyään

1. Asa Briggs & Peter Burke (2002) *A Social History of the Media from Gutenberg to the Internet*, Cambridge: Polity Press, ix.

– Tämä artikkeli on osa Suomen Akatemian varttuneen tutkijan hanketta (n:o 7106128).

2. Oliver Boyd-Barrett & Chris Newbold (1995) *Defining the field*. Teoksessa Oliver Boyd-Barrett & Chris Newbold (eds.) *Approaches to Media. A Reader*, London: Arnold, 2.

vaihteeksi enemmän kesken kuin historian tuominen mediatutkimukseen;³ kentillähän on aina liikettä – edellyttäen että peli on käynnissä.

Ensin oli löydettävä media

Media, Culture & Society -aikakauskirja julkaisi 1994 mediahistorian teemanumeron, jonka avausartikkelina oli norjalaisen Hans Fredrik Dahlin *The pursuit of media history* – mediahistoriaa etsimässä.⁴ Hän kysyi mikä oli mediahistorian tutkimuskohde, ja missä mielessä oli olemassa sellaista viestinten (*communication media*) tutkimusta, jota voi pitää omaa tutkimusalaan muodostavana eikä vain tekniikan historian tai kulttuurin marginaalisena ulokkeena. Dahlin mukaan sana ”mediahistoria” nosti historiantutkijan mieleen kysymyksen millaista *historiaa* se on, onko se aihepiiri vai näkökulma, ja ennen muuta: mitä apua historiantutkija voi saada muilta mediaa tutkivilta tieteenaloilta?

On helppo ymmärtää, että Dahlin kysymykset olivat juuri nuo, sillä mediahistoria, jos mikä, liikkuu yhä sillä epävarmalla vyöhykkeellä, jolla ”systemaattiset yhteiskuntatieteet” ja ”(humanistinen) historia” kohtaavat, kumpikin omaa traditiotaan mukana kantaen ja niiden yhteen sovittamisesta neuvotellen. Pessimistisempi tapa ilmaista sama asia on pudottaa mediahistoria näiden kahden tuolin väliin: melko vieras kummallekin, ei kummankaan oma, eikä siksi ”tärkeäksi” mielletty. Dahl(kin) totesi, että ”varsinaisten” historiantutkijoiden näkökulma mediaan on yleensä ollut kapea: viestimet on nähty lähdekritiikin näkökulmasta ja on oltu kiinnostuneita lähinnä siitä, miten mediasisältöjä voi käyttää tutkimuksen materiaalina.⁵

Mutta uuden löytäminen ottaa aikansa, ja joukkoviestintä tai joukkoviestimet (*mass media*) ovat nekin käsitteinä varsin tuoreita. Suomeksi puhuttiin sitä paitsi pitkään joukkotiedotusvälineistä, mikä oli merkittävä valinta; termimuutoksen perkaaminen on kuitenkin liian iso tema tähän yhteyteen. Englannin kielessä varhaisimmat osapuolteen nykymerkityksiset media-sanan esiintymiset ovat 1920-luvun alkupuolelta. Dahl

löysi 1994 sen rekisteröintejä amerikkalaisesta *Random House Dictionary*stä, mutta *Oxford English Dictionary*yn se ei vielä ollut päässyt. *OED Online* kuitenkin listaa vuonna 2005 varhaisimman esiintymän vuodelle 1923 ja toteaa tuolta vuosikymmeneltä pari muutakin. Kaikissa niissä kontekstina on mainonta. Amerikkalaiseenkaan sosiologiseen tutkimukseen ”mass media” ei päässyt ennen 1950-luvun alkupuoliskoa. Esimerkiksi ns. kaksivaihehypoteesin⁶ esittelijänä maineikkaassa Paul Lazarsfeldin *The People's Choice* -teoksessa (1944) kyllä käytettiin niin lehdistöstä kuin radiosta termiä ”medium of communication”, mutta ”(mass) media” kollektiivisena ei esiintynyt. Vasta vuoden 1968 painoksessa Lazarsfeld esitti tunnetun toteamuksen, että ”the role of mass media turned out to be rather small”.

3. Kun *Tiedotustutkimus* 1996 julkaisi historian teemanumeron, tiedotusopista päin tuleva mediahistorioitsija Terhi Rantanen arvioi angloamerikkalaisen sisälönanalyysiin nojaavan tiedotusopin 1960-luvun alkuvuosista alkaen kiihdyttäneen uusiin menetelmiin mieltuneiden yhteiskuntatieteilijöiden ”epätieteellisenä” pitämisen historioinnin Tampereen (ja myöhemmin Helsingin) laitoksilta, ja lehdistöhistoriallisen tutkimuksen kiinnittyneen historian laitoksiin eritoten Turussa ja Helsingissä. Yhtä lailla hän arvioi 1970–80-lukujen marxismien käytännössä olleen historiakielteen. Rantanen katsoi, että vielä 1996 historian rooli joukkoviestinnän tutkimuksessa oli turhan vähäinen. Terhi Rantanen (1996) ”Sanomalehtiopista tiedotusoppiin”. *Tiedotustutkimus* 1/1996, 40–52. – Vuosikymmenessä tilanne on silmämääräisesti arvioiden muuttunut: mediahistoriallista tutkimusta harjoitetaan aiempaa enemmän eri yliopistojen erinimisissä viestintäaineissa, mutta historian laitoksilla aiempaa vähemmän, eniten ehkä Helsingin yhteiskuntahistoriassa ja Turun kulttuurihistoriassa.

4. Hans Fredrik Dahl (1994) ”The pursuit of media history”, *Media, Culture & Society* 4/1994, 551–563.

5. Dahl viittaa ohimennen vuoden 1991 pohjoismaisen historioitsijakokoukseen, jonka toisena teemana oli ”icke skriftliga källor” ja jonka esitelmissä niin liikkumatonta kuvaa, elokuvaa, radiota (Dahl itse!) kuin televisiota lähestyttiin historiantutkimuksen lähteinä, ei tutkimuskohteina. Anders Brändström & Sune Åkerman (toim.) (1991) *XXI Nordiska Historikermöt Umeå 1991. Huvudtema I Icke skriftliga källor*, Umeå: Umeå universitet.

6. Sen mukaan joukkoviestintä ei niinkään vaikuttaisi suoraan kuhunkin yleisön jäsenen erikseen, vaan enemmänkin mediaa seuraavien vaikuttajajaksilöiden tulkintojen välityksellä. Esim. Elihu Katz & Paul Lazarsfeld (1955/1955) ”Between Media and mass / the part played by people / the two-step flow of communication”. Teoksessa Oliver Boyd-Barrett & Chris Newbold (1995) *Approaches to Media. A Reader*, London: Arnold, 124–134.

Dahlin mukaan Random House Dictionarysta voi päätellä myös termin ”news media” sanomalehtien, radion ja television uutisvälinelunonetta kuvaavana kokoavana ilmaisuna tulleen Yhdysvalloissa käyttöön vasta 1960-luvun alkupuoliskolla.

Marshall McLuhanin *Understanding Media: The Extensions of Man* (1964) lienee ensimmäisiä kirjoja, jossa erilaiset viestintämuodot niputettiin yhteen ”mediaksi”. Kun kirja ilmestyi suomeksi 1968, sen nimi oli *Ihmisen uudet ulottuvuudet*, eikä siinä esiintynyt lainkaan sanaa media. Esipuheessa oppihistorioitsija Anto Leikola ei pohtinut media-sanaa, mutta totesi kirjan nimen sananmukaiseksi käännökseksi ”Välineiden ymmärtäminen: ihmisen laajentumat”.⁷ Vuonna 1968 McLuhanin iskulause ”the medium is the message” oli Antero Tiusasen käännöksessä ”väline on viesti”, mutta vuonna 2004 Veikko Pietilän käännös⁸ jo oli ”viestin on viesti”. ”Mediumin” päämerkitys – varsinkin kun liikutaan viestintätutkimuksen kontekstissa – oli liukunut yleisestä ”väliskappaleesta” erityiseen ”viestinnän väliskappaleeseen”.

”Mediasta” alettiin siis puhua melko hiljattain, ja niin muodoin ei liioin ”mediahistoriaa” ole ollut pitkään olemassa. Oli kylä sellaista tutkimusta, jota nyt kutsuttaisiin mediahistorialliseksi, mutta jota aikoinaan sanottiin joksikin muuksi. Alussa olivatkin välinehistoriat. Suomessa, jossa niiden tekijöillä oli yleensä historiantutkijan koulutus ja tutkimuskohteena alun perin sanomalehdistö, terminologia kehittyi seuraavasti.

Suomessa alkuna lehtihistoria

Suomalaisen lehdistöhistoriallisen tutkimuksen uranuurtaja, professori Päiviö Tommila piti 1973 Turun yliopistossa historian opiskelijoille *lehtihistorian* metodikurssin, jonka luennoista hän muokkasi pienen kirjan *Lehtihistoria ja sen tutkimus*;⁹ kyse oli nimenomaan ja tarkoituksellisesti välinehistoriasta, yhden ”mediumin” tutkimisesta. Kurssin taustalla oli hänen *Keski-Suomen lehdistön historiansa*, jonka ensimmäinen osa oli ilmestynyt 1970¹⁰ ja toinen osa oli kurssin aikaan viimeistelyvaiheessa. Katsot-

taessa 1960–70-lukujen vaihteessa lehdistöön liittyvää tutkimusta taaksepäin, peruu- tuspeilissä näkyi ”aate- ja mielipidehistoriallista” tutkimusta, joka oli käyttänyt lehdistöä materiaalinaan. Niinpä Tommila – aivan Dahlin edellä todetun yleistyksen mukaisesti – otti sen kannan, että ”historiantutkimuksen näkökulmasta lehdistö on yksi lähde- materiaalin laji” ja että siksi sen tutkiminen oikeastaan oli ”vain erään historiallisen läh- deryhmän sisältöä ja luotettavuutta koske- vaa selvittelyä”. Keskiöön siis nousi lehdis- tön sisällön ”luotettavuus”, perinteisen läh- dekritiikin hengessä se, millaisin ehdoin lehdistöä saattoi käyttää historiallisen ”to- tuuden” selvittämiseen. Laajuutensa vuoksi lehdistö oli päässyt omaksi tutkimus- alueekseen, ”minkä kunnian vain harvat lähderyhmät ovat saaneet osakseen”, Tom- mila kirjoitti.

Hän jakoi lehdistöön kohdistuvan tutki- muksen kahteen ryhmään: lehden vaihei- den selvittämiseen eli lehtimonografian kir- joittamiseen, ja tutkimuksiin, joissa kysytään ”mitä, miten ja miksi lehti on jostain tietys- tä kysymyksestä kirjoittanut”. Hän kuiten- kin painotti, että monografian tekeminen ja ”opinionhistoria” eivät sulkeneet toisiaan pois, vaan toinenkin puoli oli otettava huo- mioon. ”Mielipiteitä koskeva selvitys” oli kuitenkin tärkeintä, ja lehtimonografian oli kyettävä vastaamaan ”kuinka laajasti ja mitä lehti on eri asioista eri ajankohtina kirjoit- tanut”, Tommila paalutti prioriteetit. Tom- milan varhaisessa lehtihistorioinnissa berel- sonilaisessa hengessä tehdyllä sisällön mää- rällisellä lajittelulla olikin keskeinen sija, ja tutkimukselle arvokkain osa lehteä oli pää- kirjoitus, mielipiteiden institutionaalinen tyysija. Yliopistosta ja oppiaineesta riippu- matta aikakaudelle tyypillinen lehdistöopin-

7. Anto Leikola (1968/1984) ”McLuhan ja mcluhanismi”. Teoksessa Marshall McLuhan, *Ihmisen uudet ulottuvuudet*. Kolmas painos, Helsinki: WSOY, 8.

8. Veikko Pietilä (2004) ”Kaiken takana on teknologia: Harold Innis ja Marshall McLuhan tekivät välineistä viestintäteoriaa”. Teoksessa Tuomo Mörä, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*, Helsinki: Gaudeamus, 151.

9. Päiviö Tommila (1974) *Lehtihistoria ja sen tutkimus*, Turku: Turun yliopisto.

10. Päiviö Tommila (1970) *Keski-Suomen lehdistö 1864–1885*, Jyväskylä: Oy Keskisuomalainen, 17–18.

näyte olikin mallia ”tämän lehden tai noiden lehtien suhtautuminen siihen tai tuohon asiaan jollakin aikavälillä”, ja materiaalina pääkirjoitukset.

Neliosaiseksi kasvaneen *Keski-Suomen lehdistön* aiheena oli Jyväskylässä ilmestyneen sanomalehdistön historia, ja sen nimessä esiintyi kollektiivinen ”lehdistö”. Kirjojen rakenne on kyllä sellainen, että teksti etenee lehti lehdeltä – siis koostuu kunkin niteen sisällä peräkkäin pannuista yksittäisten sanomalehtien historioista tai niiden katkelmista, sekä ”vaiheita” että sisältöä – mutta kokonaisuus muodostaa kaupungin ”lehdistön” historian. Lehtien sisällöt ovat suhteessa toisiinsa, lehdet kilpailevat samalla alueella asuvien ihmisten suosiosta, ja ne ovat samaa lehdistöjärjestelmää.

Kun Tommilan johdolla 1975 perustettiin laaja Suomen sanomalehdistön historia-projekti, tutkijat siirtyivät sujuvasti puhumaan *lehdistö*historiasta, olihan tavoitteena kirjoittaa niinkin ison instituution kuin Suomen koko sanomalehdistön – siis kollektiivisen ilmiön tai järjestelmän – historia 1700-luvun lopulta silloiseen nykyaikaan. Nimeämistä auttoi se, että ala oli ruotsiksi ”presshistoria” ja englanniksi ”press history”. Kun mukaan myöhemmin liitettiin aikakauslehdistö, ruvettiin hankkeesta käyttämään nimitystä Suomen lehdistön historia (SLH), mistä tuli myös kymmenosaisen kirjasarjan¹¹ yleisotsikko. Projektin sisällä tutkimus kumminkin kohdistui erikseen sellaisiin nimettyihin lajityypppeihin kuin ”sanomalehdistöön”, ”paikallislehdistöön” ja ”aikakauslehdistöön”, viimeksi mainittuun vielä niin, että keskeisimmiksi katsotut aikakauslehdistön alalajit saivat kukin oman erillisen artikkelin.

Jos vielä 1970-luvun alussa tärkeimmältä oli näyttänyt ”mielipiteiden” selvittäminen, ison projektin myötä lehdistö alkoi tutkijoille olla olemassa itsenäin, yhteiskunnallisena instituutiona. Tuon instituution keskeisimmän osan – täyteen palveluun pyrkivän sanomalehdistön – kytkös politiikkaan oli kuitenkin niin ilmeinen, että mielipiteellinen puoli yhä säilyi ensisijaisena. Tutkimusotteen painopisteen muutos kuitenkin oli selvä, mielipiteellisen painojäljen

eksplisiittinen analysointi jäi vähemmälle, ja etualalle nousi sen tausta: lehtien ja lehtiryhmien suhde puolueisiin ja muihin taustavoimiin.

Projektin näkökulmaa suunnattaessa harjoitettiin pohdintaa lehdistöhistorian alasta ja suuntautumisesta, ja sen lopputulemana muotoutui määritelmä: ”lehdistöhistoria on yhden tiedotusvälineen taustaan ja sisältöön ja tämän tiedotusvälineen asemaan yhteiskunnan kokonaisuudessa kohdistuvaa tutkimusta”.¹² Siinä käytettiin ”mediumista” viestinnän yksisuuntaisuuteen viittaavaa sanaa ”tiedotusväline” (joku joka jo tietää, kertoo välineen kautta niille jotka eivät vielä tiedä), mutta jos sen paikalle vaihtaa ”viestimen”, määritelmä on yhä käyttökelpoinen. Siinä on yksi viestin (lehdistö) eli implisiittisenä ajatus, että lehdistön ohella on muitakin viestimiä; siinä ovat ”tausta ja sisältö” eli ajatus, että lehti on olemassa tuottaakseen sisältönsä, joka kuitenkin ei synny irrallaan niistä prosesseista jotka edeltävät julkaisemista; siinä on ”asema yhteiskunnan kokonaisuudessa” eli ymmärrys että viestin toimii vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa.

Neljännesvuosisataa myöhemmin havaitsee, että varhaisin suomalainen lehdistöhistoriointi korosti välineen sisältöä sellaiseenaan ja seuraava sukupolvi taustaa, sitä mikä on ennen sisältöä. Ohjelmallinen pyrkimys päästä irti Tommilan vielä 1970–80-luvun vaihteessa suosimasta berelsonilaisesta lajittelusta johti ainakin minut – näin ajatelen nyt – turhankin voimakkaaseen taustojen korostamiseen. SLH-projektin virallisen opin asemaan päässeessä ”puoluelehdistön tutkimuskaaviossa”¹³ kuitenkin ovat mukana myös ”lukijat”, joskin vain yhtenä taustalle jäävänä laatikkona monien joukossa, ja itse tutkimuksessakin lukijoiden puoluekantaisuus korostuu enemmän kuin hei-

11. Päiviö Tommila (päätoim.) (1985–1992) *Suomen lehdistön historia 1–10*, Kuopio: Kustannuskiila.

12. Raimo Salokangas (1982) *Puolueen aseet. Maalaisliiton sanomalehdistön synty ja sen asema puolueessa ja sanomalehtimarkkinoilla 1906–1916*, Helsinki: SHS, 14.

13. Salokangas (1982), 26; Päiviö Tommila (1988) *Suomen sanomalehdistön kehityslinjat*. Teoksessa *Suomen lehdistön historia 3*, Kuopio: Kustannuskiila, 498.

dän lukijuutensa. Median sosiaalishistoria tai kysymys ”mitä lukija tekee medially”, ei 1970–80-luvun vaiheessa tuntunut historian-tutkijasta kiinnostavalta. Latenttina se oli olemassa, sillä kyse oli ”vuorovaikutukses-ta, jossa lähettäjä ja vastaanottaja välineen kautta olivat tietyssä ympäristössä”.¹⁴ Seuraavan sukupolven mediahistoriallisten teemojen tutkijat ovat jälleen monessa tapauksessa palanneet sisältöihin, mutta journalismin ja/tai median yleisösuhteen näkökulmasta, silti taustoja unohtamatta.¹⁵

Historian tarjoaminen mediatutkimukseen ja päinvastoin ei sinänsä ole uusi ilmiö edes Suomessa. Turun yliopiston historian laitoksen ”informaatiotutkimuksen” jatkokoulutuspäivillä 1983 pidetystä alustuksesta yhteiskuntatieteellisten joukkoviestinnän tutkijoiden *Tiedotustutkimus*-lehden muokattu ”Historiallisesta tiedotustutkimuksesta” otsikoitu puheenvuoro¹⁶ ei kuitenkaan herättänyt toivottua keskustelua tieteenalojen välisten aitojen madaltamisesta ja nimetyn tutkimusalueen kehittämisestä.¹⁷

Termi ”mediahistoria” tuli Pohjoismaissa käyttöön 1990-luvun alkupuoliskolla. Norjan tutkijayhdistyksen teemajulkaisun¹⁸ artikkeleissa sitä käytettiin jo 1990, mutta joka toinen vuosi järjestettävän pohjoismaisen joukkoviestinnän tutkimuksen konferenssin työryhmän nimeksi se tuli vasta 1999; siihen saakka otsikkona oli ”historisk massmedieforskning” tai ”historisk medieforskning”.¹⁹ Kun Helsingin yliopistossa järjestettiin keväällä 1995 seminaari ”medioiden” historiankirjoituksesta, ainakin yhden alustuksen otsikossa oli sana ”mediahistoria”.²⁰ Oppihistoriapitoisessa *Tiedotustutkimus*-lehden numerossa 2/1994 sana ei esiinny, mutta historiategemisessä numerossa 1/1996 viitataan Helsingin yliopistossa toista vuotta kokoontuneeseen ”media- ja oppihistoriaryhmään”, ja ”mediahistoria” esiintyy useissa numeron artikkeleissa; siinä tuotiin termiä Suomeen erityisesti Paddy Scanneliin nojaten.²¹ Ja kun alan pohjoismaista kokemusta alettiin koota keväällä 1996 Jyväskylässä järjestettyyn seminaariin, hankkeen nimessä oli itsestään selvänä ”media history”.²²

Välinehistoriat ja poikittaiskatse

Alussa mainitussa artikkelissa Dahl erotteli kahdenlaista mediahistoriaa: yhtäältä välinehistoriat (lehdistö, radio, televisio jne.) ja toisaalta välineiden poikki katsovan synteettisen mediahistorian. Sama ajatus esiintyy hänen ja Henrik G. Bastiansenin *Norsk mediehistorie* -teoksessa (2003): kronologisessa järjestyksessä syntyivät lehdistöhistoria, elokuvahistoria, radiohistoria, televisiohistoria (tai molemmat yhdessä *broadcasting history*, *kringkastingshistorie*; suomessa vastaavaa sanaa ei ole, ja ”yleisradiotoiminnan historia” kuulostaa kankealta), ja uusimpana tietokonehistoria (*datahistorie*). Bastiansen ja Dahl kirjoittavat, että mikään näistä ei yksinään ole ”varsinaista” mediahistoriaa, koska media on kollektiivinen käsite. Niinpä heidän mielestään varsinainen mediahistoria edellyttää välineiden

14. Salokangas (1982), 27.

15. Esimerkeistä käyvät vaikka Turo Uskali (2003) *Älä kirjoita itseäsi ulos*. *Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957–1975*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto; Paavo Oinonen (2004) *Pitkä matka Tippavaaraan. Suomalaisuuden tulkinta ja Yleisradion toimintaperiaatteet radiosarjoissa Työmiehen perhe, Kalle-Kustaa Korkin seikkailuja ja Kankkulan kavioura 1945–1964*, Helsinki: SKS; Johanna Sumiala-Sepänen (2005) *Kaksi kotimaata. Kotimaa kristillis-yhteiskunnallisena lehtenä ja mediatalona 1980–2005*, Helsinki: Kirjapaja.

16. Raimo Salokangas (1984) ”Historiallisesta tiedotustutkimuksesta”. *Tiedotustutkimus* 1/1984, 52–54.

17. Rantanen (1996, 49) noteeraa puheenvuoron 12 vuotta myöhemmin ja toteaa keskustelun puutteen. – Omatkin yritykseni jäivät vaatimattomiksi: 1980-luvun lopulla pidin Turun yliopistossa historian opiskelijoille ”historiallisen tiedotustutkimuksen” kurseja ja 1990-luvun alussa Jyväskylän yliopistossa journalistiikan opiskelijoille ”historiallisen viestintätutkimuksen” kursin. Alan sisäisessä kädenväänössä vuorovaikutteisuu-teen viittaava ”viestintä” oli syrjäyttänyt yläviihtoiseen yksisuuntaisuuteen viittaavan ”tiedotuksen”, mikä samalla merkitsi ”tiedotusopin” alueen ajatuksellista laajenemista.

18. Anne Marit Myrstad & Terje Rasmussen (toim.) (1990) *Historien & mediene*, Oslo: Norsk Medieforskerlag.

19. Nimitykset tarkistettu *Tiedotustutkimus*-lehdessä julkaistuista konferenssikutsuista sekä tekijän hallussa olevista vuosien 1995, 1997 ja 1999 konferenssien ohjelmalehtisistä.

20. *Tiedotustutkimus* 1/1995, 59.

21. *Tiedotustutkimus* 1/1996, 2 (Terhi Rantasen pääkirjoitus) sekä 4–18 (Scannelin artikkeli ”Historia, mediat ja viestintä”).

22. Raimo Salokangas, James Schwoch & Kalle Virtapohja (toim.) (1997) *Writing Media Histories. Nordic Views*, Jyväskylä: University of Jyväskylä.

poikki katsomista, mediumien kokonaisuuden haltuunottoa.²³

*Media, Culture & Society*n vuoden 1994 teemanumeron pääkirjoituksessa Britannian johtaviin mediahistorioitsijoihin kuuluva Paddy Scannell esitti Dahlista poikkeavan erittelyn: jaon empiirisiin ja käsitteellisiin historioihin. Niiden perimmäiseksi eroksi hän näki, että yksittäisiin viestimiin kohdistuva empiirinen tutkimus nojaa primäärilähteisiin, kun taas enemmän synteesiin pyrkivät käsitteelliset mediahistoriat käyttävät sekundaarilähteitä, siis etupäässä aiempaa tutkimusta. Esimerkkinä empiirisestä tutkimuksesta Scannell tarjoaa Asa Briggsin viisi-osaisen *BBC:n historian* (1961–95) ja käsitteellisestä Harold Innisin klassikon *Empire and Communications* (1950). Harvinaiseksi esimerkiksi lähestymistapojen yhdistelmästä Scannell nimeää D. L. LeMahieun teoksen *A Culture for Democracy* (1988), jossa katsotaan otsikon teeman läpi niin sanomalehdistöä, aikakauslehdistöä, radiota kuin populaarikirjallisuutta.

Dahlin kysymykseen pitäisikö harjoittaa erikseen viestintäprosessiin ja viestintäsisältöihin keskittyvää viestinnän ja median historiaa, ja erikseen lehdistön, radion, television jne. instituutioihin pureutuvaa median historiaa, Scannell vastasi, että mediaan kohdistuva historiallinen tutkimus voisi mieluiten yhdistää kummatkin lähestymistavat.²⁴ Scannell toteutti itsekin tätä periaatetta brittiläisen yleisradiotoiminnan sosiaalishistoriaa koskevassa teoksessaan,²⁵ joka perustuu sekä primäärimateriaaliin että laajaan Briggsin töiden hyväksikäyttöön.

Viestintä ja kulttuuri

Teoksensa *Communication as Culture* (1989) joukkoviestinnän ja kulttuuritutkimuksen suhdetta pohtivassa artikkelissa James Carey kertoo Lontoossa 1970-luvun alkupuolella pidetystä kokouksesta, jossa paikalla oli sellaisia brittiläisen kulttuuritutkimuksen suuruuksia kuin Raymond Williams ja Stuart Hall. *Communications*-nimisen klassikkoteoksenkin (1962) kirjoittanut Williams oli huomauttanut, että ”viestinnän tutkimus oli syvästi ja tuhoisasti mennyt pilalle kun se oli luottavaisesti nimetty

’joukkoviestinnän’ (mass communication) tutkimukseksi”. Hall oli jatkanut, että hänen johtamalleen Birminghamin yliopiston Nykykulttuurin (contemporary culture) tutkimuskeskukselle oli harkittu useitakin heidän työtään kuvaavia nimiä, joista monissa oli esiintynyt ”viestintä”. Hallin mukaan he olivat tehneet erityisen viisaasti sitoessaan Birminghamin keskuksen ”nykykulttuuriin” eikä ”viestintään” saati ”joukkoviestintään”. Williamsin mielestä koko tuhoisa ”joukkoviestintä” oli syytä kuopata laitosten, tutkimusohjelmien ja konferenssien nimistä kolmesta syystä. Ensiksikin se hänen mukaansa rajasi tutkimuksen muutamiiin kapeisiin alueisiin, kun kumminkin olisi tarkasteltavana myös koko puheen ja kirjoituksen laaja kenttä. Toiseksi sanan englanninkielisessä asussa oleva ”massa”-termi viittasi hankalasti ”massayleisöön” (*mass audience*) ja haittasi erityisten nykyviestinnän tilanteiden ja käytänteiden analyysia. Kolmanneksi, jos yleisöä pidettiin massana, ainoa tekemisen arvoinen kysymys oli miten, jos nyt niin tapahtui, elokuva, televisio tai kirjat ihmisiin vaikuttivat tai heitä turmelivat.

Carey noteeraa Williamsin kannan, että tutkimuksen suuntaaminen joukkoviestintään aiheutti tarpeettomia rajauksia ja sokeutta tutkimuskohteiden suhteen. Sokeus oli sitä, näin Carey tulkitsee, että ”joukkoviestinnästä” puhuminen jätti yleensä huomiotta sen, että viestintä koostuu joukosta käytäntöjä, tottumuksia ja muotoja, ja tutkittaessa ”massatilanteita” näiden ilmiöiden oletetaan olevan olemassa mutta niitä ei vain tutkita. Toiseksi, hän huomautti, ”joukkoviestintä” rajaa ja eristää tutkimusta kun se ei johdata kiinnostumaan puheen ja kirjoittamisen muodoista, konventioista ja käytännöistä siinä kuin joukkoviestinten vastaavista, ja siten väistämättä vääristää ymmärrystämme.

Stuart Hallin vastarinta ”viestintää” kohtaan oli Careysta vaikeaselkoisempaa, joskin Carey arveli hänen tarkoittaneen suunnilleen samaa kuin Williams. Carey tulkitsee, että Hallin mielestä ”viestintä” kapeuttaa tutkimusta ja eristää sitä niin sisällöllisesti kuin metodisesti. Sisällön osalta se kaventaa tutkimusalueen joukkoviestinten

tuottamiin ja välittämiin tuotteisiin ja siten eristäytyy yhtäältä kirjallisuuden ja taiteen tutkimuksesta ja toisaalta tutkimuksesta, joka kohdistuu arkielämän ekspressiivisiin ja rituaalisiin muotoihin, kuten vaikka uskontoon, keskusteluun, urheiluun. ”Kulttuuriri” johdattaa tarkastelemaan elämän koko kirjoa, mutta ”viestintä” rajaa yhteen segmenttiin.

Carey totesi, että kritiikki oli mahdollista torjua väärinkäsityksenä: väittää, ettei viestinnän tai joukkoviestinnän tutkimus merkitse puheen, kirjoituksen jne. sivuuttamista, tai että silloin kun ne on sivuutettu, rajauksia on tehty legitiimeistä käytännön syistä. Carey kuitenkin otti Williamsin ja Hallin kritiikin todesta ja lähti hakemaan ratkaisua ongelmaan siitä, että kulttuurin ja viestinnän tutkimuksen parissa tehtävän älyllisen työn voisi ajatella kasvavan eri juurilta ja perustuvan kahteen erilliseen viestinnän metaforaan: siirtoon ja rituaaliin. Tästä Careyn pohdinta etenee viestinnän rituaalisen tulkinnan kehittelyksi, mitä kautta viestinnästä sitten tuleeekin kulttuuria: viestinnässä ei olekaan kysymys sanomien siirrosta, vaan yhteisöjen luomisesta ja kiinteittämisestä.²⁶

Carey tunnetaankin mm. juuri viestinnän rituaalimallin kehittämistä. Alun perin jo 1975 julkaistussa artikkelissaan hän kyseenalaisti viestinnän informaation siirtona – siis että lähettäjä toimittaisi viestejä vastaanottajille vaikuttaakseen näihin – ja korosti voimakkaasti viestinnän roolia yhteisön ylläpitäjänä ja yhteisten arvojen välittäjänä. Careylle keskeistä ei ole ”lähettäminen” tai ”siirtäminen”, vaan ”jakaminen”, ”osallistuminen” ja ”yhdistäminen”.²⁷ Carey onkin kiinnostava myös siksi, että viestinnän rituaalinen tulkinta auttaa saamaan otetta viestinnästä ennen ”varsinaista” joukkoviestintää. Viestinnän ymmärtäminen ”kulttuuriksi” laajentaa käsitteen tutkimusalaa merkittävästi – näin ajatellen Williamsin ja Hallin kritiikissä oli perääkin, mutta rituaalimallillaan Carey sitoo viestinnän tutkimusta näiden edustamaan suuntaan.²⁸

Harvinaisessa ”viestinnän ajatuksen” historiassaan John Durham Peters (1999) kuitenkin nostaa suorastaan johtavaksi teemak-

seen viestinnän kyvyttömyyden äärimmäiseen ”yhteiseksi tekemiseen” – sitähan *communicare* alkujaan tarkoitti – tai dialogiin ja pyrkii rehabilitoimaan viestinnän tarkoin määrittelemättömille kohteille ”kylvämisenä” (*dissemination*). Yhteisymmärrystä tavoitteleva dialogi pakottaa johonkin suuntaan, yksisuuntainen hajakylvö jättää käyttäjälle valinnanvaraa. Parhaimmillaan viestintä on niiden käytäntöjen nimikyltti, jotka kompensoivat sitä ettemme koskaan voi olla toinen toisemme, Peters tyyllitelee. Tärkeä on Petersin havainto, että puhe ”viestinnästä” on historiallisesti myöhäsyntyistä: tarvittiin ensin ”joukkoviestintä”, jotta koko viestinnän käsitettä tuli mieleen ryhtyä soveltamaan menneisyyteen.²⁹

Kohti viestinnän kulttuurihistoriaa

Edellä jo sivuttu kysymys ”mediahistorian” ajallisesta ulottuvuudesta ja samalla myös sen laava teemallinen kirjo kaipaa perustelua. Aihetta lähelle tulevassa aiemmassa kirjallisuudessa on erilaisia ratkaisuja. *Dansk mediehistorie* -teoksessa (1996) Klaus Bruhn Jensen kyllä esittää johdannoksi mediahistorian viisi ”aaltoa” aloittaen oraalista kulttuurista, mutta kirjan luku viestintien esihistoriasta koskee ainoastaan painotuotteita. Tanskalaistutkijoiden päätöksen mukaan vasta ”modernin läpimurto” vuoden 1840 paikkeilla merkitsi siirtymää median esihis-

23. Henrik G. Bastiansen & Hans Fredrik Dahl (2003) *Norsk mediehistorie*, Oslo: Universitetsforlaget, 14–15.

24. Paddy Scannell (1994) ”Editorial”. *Media, Culture & Society* 4/1994, 547.

25. Paddy Scannell & David Cardiff (1991) *A Social History of British Broadcasting. Volume One 1922–1939. Serving the Nation*, Oxford: Basil Blackwell.

26. James Carey (1989) *Communication as Culture. Essays on Media and Society*, Boston: Unwin Hyman, 40–43.

27. Carey (1989), 18–19; Tuomo Mörä (2004) ”Demokratian juurihoitoa: James Carey ja journalismi”. Teoksessa Tuomo Mörä, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.), *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*, Helsinki: Gaudeamus, 120–121.

28. Chris Newbold (1995) ”Approaches to cultural hegemony within cultural studies”. Teoksessa Oliver Boyd-Barrett & Chris Newbold (toim.) *Approaches to Media. A Reader*, London: Arnold, 329–330.

29. John Durham Peters (1999) *Speaking into the Air. A History of the Idea of Communication*, Chicago and London: Chicago University Press.

toriasta median varsinaiseen historiaan.³⁰ *Norsk mediehistorie* -teoksessa (2003) Henrik G. Bastiansen ja Hans Fredrik Dahl ottavat alkupisteeksi ensimmäisen norjalaisen uutiskirjeen vuodelta 1660 ja kirjoittavat vain suppeasti viestinnästä ennen painokoneen aikakautta.³¹

Bastiansenin ja Dahlin periodiratkaisu sopii niihin kannanottoihin, joita Dahl on esittänyt periaatteellisissa puheenvuoroissaan. Edellä todetussa vuoden 1994 artikkelissa Dahl esitti viestinnän historian ja median historian pitämistä eri asiaana, ja saman kannan hän toisti pohjoismaisen media- ja viestintätutkimuksen konferenssin esitelmässään kesällä 2001 ja vielä mediahistorian metodioppaassaan 2004. Hän lausui 2001:

”Minun mielestäni meidän tieteellisen kiinnostuksemme kohteena pitäisi olla media instituutioina. Ei instituutioina yhtiön merkityksessä, vaan yhteiskunnallisina instituutioina – areenoina joilla toimintojen roolit ja ilmenemismuodot kehittyvät toiston kautta eneneväksi professionalismiksi.”

Pelkän viestinnän hän näki sisällöttömämpänä ja epämääräisempänä tutkimuskohteena.³² Samassa sessiossa Klaus Bruhn Jensen otsikoi esityksensä ”mediahistoriasta viestintähistoriaan” ja minä ”mediahistoriasta tulee viestintähistoriaa – vai kulttuurihistoriaa?”; olimme siis tulevaisuuteen katsoessamme eri linjoilla kuin Dahl.³³

Jensenin ajattelu oli edennyt sitten vuoden 1996 ja *Dansk mediehistorie* -teoksen, mutta niin oli pohjoismaisen tutkimustilanteekin, sillä koko konferenssisession taustalla oli se tosiasia, että kaikissa pohjoismaissa oli jo saatu tai pian tulossa valmiiksi suuria välinehistoriallisia projekteja. Mitä seuraavaksi, Jensen kysyi, ja vastasi että ei kannattaisi kirjoittaa ”mediahistorian” seuraavaa kierrosta, vaan olisi syytä ryhtyä kirjoittamaan ”viestintähistoriaa” ja tehdä se lähestyen monitieteistä ja laaja-alaista kulttuurin tutkimusta. Samaan suuntaan tähtäsi minunkin esitykseni jo otsikossaan.

Jensenin tutkimuskiinnostus suuntautuu nyttemmin paljolti digitaaliseen mediaan, ja

siltä taustalta nousee hänen kronologis-temaattinen jakonsa median kolmeen asteeseen. Hän toteaa, että koko mediaympäristön kattavan tietokonevälitteisen viestinnän lisääntyvä merkitys on saanut viestintätutkimuksen alueen tekemään täyden ympyrän ja palaamaan joukko- ja interpersonaalisen, mediavälitteisen ja ei-mediavälitteisen viestinnän yhtäläisyyksiin ja eroihin. Jensenin kolme astetta ovat:

(1) Ensimmäisen asteen media: puhuttu kieli ja muut ilmaisumuodot, jotka edellyttävät ihmisten fyysistä läsnäoloa samassa ajassa ja paikassa; (2) toisen asteen media: teknisesti toistetut tai tehostetut esittämisen ja vuorovaikutuksen muodot, jotka tukevat viestintää yli ajan ja paikan rajojen, painoviestinnästä lennättimeen ja yleisradiotoimintaan; (3) kolmannen asteen media: digitaalisesti käsitellyt esittämisen ja vuorovaikutuksen muodot, jotka toistavat ja yhdistävät kaikki aiemmat viestimet yhdelle alustalle.

Jensenin mielestä tietokone vaikutuksineen edistää käsitteiden uudelleen ajattelua, eikä vain nykyisen mediaympäristön vaan kulttuurihistorian käsitteiden. Hän myös toteaa tärkeäksi palata lähteille, eikä vain mediahistorian lähteille vaan myös viestintä- ja kulttuurihistorian, ja kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten kunkin ajan mediateknologiat leimaavat eri aikakausia. Hän kiteyttää, että ”media- ja viestintätutkimuksen on luontevaa omaksua keskeinen rooli määriteltäessä uudelleen viestinnän ja kulttuurin tutkimusta”.³⁴

Tähdellistä on todeta yleisesti, että pohjoismaisen mediahistoriallinen tutkimus on 2000-luvun alussa saavuttanut sellaisen määrällisen tason ja laadullisen kypsyyden, että on mahdollista ja tarpeen astua tutkimuksen seuraavalle askelmalle ja tarkastella mediaa ja viestintää kulttuurisessa kontekstissa yhtä aikaa sekä ajassa pitkittäin että viestimien ja viestinnän muotojen läpi poikittaissuunnassa.

Ajatus viestinnän ja sen kulttuurihistorian tutkimisesta laajentaa tutkimuksen aluetta yli tavanomaisen medioidun eli välitetyn viestinnän ja johtaa mm. siihen, että painokoneen ei tarvitse merkitä mediahistorian

alkua. Silti jopa Briggsillä ja Burkella (2002), niin laaja-alaisia kuin he aiheeseen nähden suppeahkossa teoksessaan periaatteessa ovatkin, ensimmäinen johdantoluvun jälkeinen luku on nimeltään ”painovallankumous kontekstissa”.

Tukea mediahistorian tutkimuksen aika-periodin pidennykselle ja temaattiselle laajenukselle saa myös leveällä siveltimellä maalailivilta klassikoilta. Harold A. Innisin *Empire and Communications* (1950) lähtee liikkeelle muinaisista Egyptistä ja Babylo-niasta, etenee antiikin Kreikan oraaliseen perinteeseen, Rooman valtakunnan kirjoitettuun kulttuuriin, pergamenttiin ja pape-riin ja päättyy lopulta painokoneeseen. Vuoden 1986 laitoksen saatesanoissa³⁵ David Godfrey kyllä miettii, onko *Empire and Communications* niitä kirjoja, joiden vaikut-tavuus on kääntäen verrannollinen niiden selkeyteen: kun on riittävän moniselitteinen mutta samalla painokkaasti tarjoaa mutki-kasta teoriaa, jälkipolvilla riittää keskustel-tavaa, tulkintaa ja uudelleentulkintaa. Hän vertaa Innisiä moderniin kaunokirjailijaan: tämä kutsuu osallistumaan, voi olla vääräs-sä, myöntää erehtyväisyytensä mutta jatkaa dynaamisten ”tosiasioiden” kokoamista, jär-jestää tätä informaatiota niin että se alkaa muistuttaa tietoa, on ihastunut faktoihin ja teorioihin, vaihtelee niitä mutta silti koet-taa pitää kaikki pallot yhtä aikaa ilmassa.

Godfrey korostaa, että Innisille yhteis-kunnat olivat dynaamisia rakenteita, joita erilaiset voimat ajan kuluessa kilpailussa ja vuorovaikutuksessa muokkaavat. Innis ryh-mitteli näitä voimia metavoimiksi saadak-seen paremmin kiinni niiden historiaan jät-tämistä jäljistä. Hän myös jatkuvasti kiinnitti huomiota suullisen ja kirjoitetun kontrastiin ja sen vaikutukseen yhteiskuntiin. Innisille oraalinen edusti demokratiaa, henkisyttä ja humanistisuutta, kun taas imperiumien aikaansaamiseen tarvittiin väkivallan lisä-ksi kirjoituskulttuuri. Kirjoitus oli alusta saak-ka Innisille hengen mekanisointia, ja Godfrey arvelee ettei tietokone olisi häntä hätkähdyttänyt, sillä jo aakkoset olivat eh-tineet aiheuttaa vahingon.

Innis analysoi nimenomaan imperiume-ja, näkee ne osoituksina viestinnän tehok-

kuudesta ja tiedostaa, että imperiumissa aina yksi kulttuuri alistaa toiset ja pakottaa niille omat arvonsa. Viestinnän muutokset Innis paikallistaa imperiumin reunoille, mi-hin Godfrey epäilee hänen kanadalaisuudellaan olleen osuutta. Joka tapauksessa laidoilta eikä ytimeistä on Innisin mukaan taipumus nousta ilmiöitä, jotka murentavat imperiumia. Imperiumit myös elävät ja kuo-levat sykleissä: niillä on ”nousu ja tuho”, ja viestintämuodoilla on osuutensa kumpaankin.

Ajan ja tilan suhde on Innisille tärkeä, ja hänen mukaansa imperiumit organisoituvat-kin kahdella tavalla. Ensimmäinen malli on sotilaallinen: valloitetaan tilaa. Toinen malli on uskonnollinen: valloitetaan aikaa. Tilaa sotilaallisesti valloitettaessa viestinnän rooli on kevyempi, mutta ihmisten mieliä, aikaa, valloitettaessa sen osuus on erityisen mer-kittävä. Viestintä ei kuitenkaan ole dynaa-misten prosessien ”syy”, vaan yksi niihin vaikuttavista ja niissä toimivista osista. In-nis korostaa myös sitä, että pitämällä ”ajan” ja ”tilan” tasapainossa imperiumi voi piden-tää ikäänsä. Jos viestintä ei toimi yhteiseen suuntaan, järjestelmä alkaa horjua.

Innisin toinen tunnettu oppilas kuuluis-aman Marshall McLuhanin lisäksi, Walter J. Ong (1982),³⁶ korostaa suullisen ja kirjal-lisen kulttuurin mentaliteettien eroa. Hän huomauttaa, että oraaliset kulttuurit yleensä haluavat omaksua kirjoituskulttuurin mahdollisimman nopeasti – ja, jos Innisiä

30. Klaus Bruhn Jensen (toim.) (1996) *Dansk mediehistorie Bind 1 Mediernes forhistorie; 1840–1880*, København: Samleren.

31. Bastiansen & Dahl (2003), 19–30.

32. Hans Fredrik Dahl (2002) The Challenges of Media History, *Nordicom Review 1–2/2002*, 83; Hans Fredrik Dahl (2004) *Mediehistorie. Historisk metode i medie-faget*, Oslo: Damm.

33. Klaus Bruhn Jensen (2002) From Media History to Communication History. Three Comparative Perspectives on the Study of Culture, *Nordicom Review 1–2/2002*, 95–99; Raimo Salokangas (2002) Media History Becomes Communication History – or Cultural History? *Nordicom Review 1–2/2002*, 101–105.

34. Jensen (2002), 97–98.

35. David Godfrey (1986) ”Foreword”. Teoksessa Harold A. Innis, *Empire & Communications*, Victoria/Toronto: Press Porcépin, vii–xiv.

36. Walter J. Ong (1982) *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*, London: Routledge.

on uskominen, samalla menettävät demokraattisen ja humanistisen viattomuutensa; joka tapauksessa kumpikin tutkija katsoo, että puhe ja kirjoitus tuottavat erilaiset yhteiskunnat. Ongin tapauksessa on tähdelistä nostaa esiin sinänsä yksinkertainen ajatus kulttuurien rinnakkain- tai sisäkkäin-elosta: eihän oraalinen kulttuuri mihinkään hävinnyt vaikka opittiin kirjoittamaan, eikä kirjoittaminen kadonnut kun kirjoitusta ruvettiin jalostamaan monistetuiksi painotuotteiksi, ja niin edelleen. Tapahtuu vain painopisteen muutoksia, mutta vanhat viestintäkulttuurin muodot jäävät elämään ja/tai muuntuvat osana uutta tilannetta. Huomionarvoista Ongilla on myös se, että hän – hie- man kuten Williams ja Hall edellä – ajattelee pelkkään mediaan keskittymisen sysää- vän syrjään vuorovaikutuksen ajatuksen, sen että ihmisten välistä viestintää – medioitua tai ei – ei voi olla ilman viestivien osapuolten jonkinasteista yhteisymmärrystä.

Viestin, viestimet, viestintä, kulttuuri

Voi toki ajatella, kuten Bastiansen ja Dahl, että kun media on monikollinen sana, var- sinaista mediahistoriallista tutkimusta ei oikeastaan voi tehdä vain yhdestä mediumista. Mutta laskeuduttaessa verstaan lattialle ja alettaessa tehdä tutkimusta asia monimutkaistuu, eihän muukaan historiallinen tutkimus pelkästään pyri synteisiin ja suurten kokonaisuuksien haltuunottoon. Ongelmaa

voi avata ottamalla esiin Dahlin käyttämä kirkkohistoria-analogia: laaja ja mutkikas instituutio – kirkko tai media – tarjoaa tutkimukselle lukuisia aihealueita ja lähestymistapoja, joita yhdistää se, että kyse on kirkosta tai mediasta. Dahl tosin katsoi, että mediahistorialta puuttui kirkkohistorian selkeä temaattinen identiteetti ja ajallinen syvyys.³⁷

Kun hyväksytään ajatus mediasta ja viestinnästä sekä tutkimuskohteena sinänsä että näkökulmana kulttuuriin ja sen eri ilmiöihin, hyväksytään mediahistorian tutkimus- alueeseen yhtä hyvin pientä paikallislehteä koskevat rajatut tutkimukset kuin maailmoja syleilevät viestintäilmiöiden historialliset selitykset. Välinehistoria ei ole menettänyt merkitystään: tarvitaan yksittäisten lehtien, radio- tai tv-kanavien tai yleisradioyhtiöiden historioita, jotka voivat painottua instituutioon tai sisältöihin tai yleisöihin tai pyrkiä näkemään ne kokonaisuutena – ja tarvitaan yksittäisten välineiden sisällön eri lajityyppien historiallista tutkimusta.

Sekä jo tehdyn tutkimuksen että tutki- musta ohjaavien ajattelutapojen puolesta tutkimustilanne on myös kypsä koko median läpi yhtä aikaa poikittain ja pitkittäin katsovaan tutkimukseen – ja median ja viestinnän ymmärtämiseen relevantiksi näkö- kulmaksi historiaan ylimalkaan. ■

37. Dahl (1994), 552–553 ja (2004), 27–28.